

RECENZE

MILOŠ VEČEŘA: SPRAVEDLNOST V PRÁVU

BRNO 1997, 182 STRAN

KARIN KUHNOVÁ

V teoretické řadě edice Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně vyšla publikace Miloše Večeři *Spravedlnost v právu*.¹

Dějiny snah o uchopení termínu spravedlnost, počínající již v dobách Platóna a Aristotela, jsou etapou věčných střetů politiků, etiků, právních filozofů a sociologů o interdisciplinární otázku nepopíratelně zásadního významu, o problém všelidský i bytostně individuální. Problematika se zdá být o to složitější, že jsou při její analýze po více než dvacet století zachovány rozdílné pohledy a přístupy, determinované jejím různým chápáním s měnícími se společenskými systémy a sociálně – ekonomickými podmínkami. To, že otázky spojené se spravedlností lze pouze velmi nesnadno formulovat, vystihl již Platón, když ideál spravedlnosti srovnává s „krásnou zvěří, kterou nikdy nedohoníme“.²

K teoretickému chápání otázky spravedlnosti, které vždy více či méně vystupovalo ve spojení s právem, autor přistupuje právě s akcentováním právního a právně sociologického pohledu. Práce je členěna do šesti okruhů, přičemž první tři části, poskytující vstup do základních teoretických otázek spravedlnosti, obeznamují čtenáře s klasifikací jejích základních směrů a jejich východisek.

Logická výstavba práce je obsažena v následujících částech: 1. Pojem spravedlnosti, 2. Meze uplatnitelnosti spravedlnostního hodnocení, 3. Pluralita okruhů

¹ Autor, docent JUDr. PhDr. Miloš Večeřa, CSc., je vedoucím katedry teorie práva na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně.

² dle: Rütters, B.: Co je na spravedlnosti nespravedlivé, *Právník*, č. 5, 1994, str. 447

spravedlnostního hodnocení. Specificky právní aspekty problematiky pak řeší kapitoly čtvrtá až šestá – 4. Spravedlnost legální jako spravedlnost podle práva, 5. Spravedlnost práva a šestá – Formální a obsahová spravedlnost práva. To vše celkově na rozsahu více než 180 stran.

První část obsahuje podkapitoly: 1.1. Spravedlnost jako rovnost, 1.2. Spravedlnost jako stejné zacházení se stejnými případy, 1.3. Spravedlnost *sum cuique*, 1.4. Spravedlnost jako slušnost, 1.5. Spravedlnost jako naplnění principů spravedlnosti, 1.6. Spravedlnost jako prostředek a 1.7. Spravedlnost jako konsensus. Autor pojednává o hlediscích, která posloužila k vyjádření obsahu pojmu spravedlnosti. Nečiní jen jejich pouhý výčet, ale zachycuje i proces jejich poznání a krystalizace.

Velmi přehledné pojmenování deskriptivních, explanačních, normativních a instrumentalistických přístupů ke studiu spravedlnosti tvoří vhodný odrazový můstek k pochopení různých typů zpracování tohoto tématu. Vyhraněnost autorova názoru podtrhuje především poslední dva jmenované proudy (s. 16). K doplnění úvodní orientace v tématu upozorňuje autor zároveň na následující dichotomii při artikulování spravedlnosti: je třeba upozornit na rozlišení jednak a) spravedlnosti nahlížené prizmatem ideálního obrazu rozdělení hodnot a také b) spravedlnosti v určité míře saturované v existujícím řádu společenské reality (s. 17). Vysvětlení jednotlivých přístupů k vytvoření teoretických koncepcí spravedlnosti jsou podána nanejvýš proporčně a v jejich vzájemných souvislostech, se zohledněním dynamiky nejvýznamnějších teoretických vstupů do problematiky (od Aristotela po autory zvukných jmen jako Hart, Rawls, Perelman, Deutsch, Kelsen a další). Kapitola je doprovázena i rozbohem empirického výzkumu, který byl konán Sociologickým ústavem ČSAV (s. 46).

Ve druhé části publikace autor obrací pozornost k mezím uplatnitelnosti spravedlnostního hodnocení a klade si otázku zda „lze jako spravedlivé (respektive nespravedlivé) označit libovolně hodnocené objekty a dějové kontexty“ (s. 61 an.). Při hlubokém proniknutí do díla D. Millera, K. Engliše, H. Kelsena a dalších odpovídá na tuto otázku negativně. V kontextu se závěry J. Rawlse a O. Weinbergera autor uvádí: „požadavek spravedlnosti lze uplatnit pouze na lidské jednání a odvozeně od něho na jeho výsledek, aktéry, normy, které ho regulují, a sociální instituce, v nichž jedinci jednají“ (s. 66).

V části třetí (s. 70) se autor dopracovává k tematice plurality okruhů spravedlnostního hodnocení a vyčleňuje zde oblasti spravedlnosti: spravedlnost etickou, legální (právní, zákonnou), sociální, ekonomickou a politickou. Jsou zde zmíněny např. i spravedlnost historická, environmentální, komunitariánská, feministická (dle autora Sterba, J. S., 1992), doplněny jsou o transcendentální a obecnou lidskou spravedlnost. Jejich bližší rozbor provádí autor na s. 70–102. Tradičně je z těchto

okruhů problematiky nejdiskutovanější hrozba kolize mezi spravedlností podle práva a spravedlností sociální: „spravedlnost sociální je zřetelným příkladem odlišnosti pohledu jednotlivých oblastí spravedlnosti, kdy uplatnění případně i stejných principů (kritérií) spravedlnosti, ale při jiném hodnotovém, normativním a myšlenkovém rámci, může vést až ke kontradiktorně rozdílnému spravedlnostnímu ohodnocení téhož objektu“ (s. 77).

V kapitole čtvrté je pojednáno o spravedlnosti jako o hodnotě obsahu práva, ale i o otázkách spravedlnosti objektivního práva (str. 103 an.). Autor píše o střetu přirozenoprávních a pozitivistických nauk, o rozdílech v jejich pojetí uvedené materie a z toho pramenících pohledech na identifikaci legální spravedlnosti (s. 104).

V kapitole páté, pojednávající o spravedlnosti práva, se nejprve autor věnuje spravedlnosti norem chování. Zde dochází (ve shodě s autorem K. Bertelmannem) k závěru, že: „... spravedlnost je do jisté míry druhem správnosti“ (s. 140). Otázky odstranění tenze mezi postuláty přirozeného a pozitivního práva považuje autor za „výzvu pro právo tvorbu a právní teorii“ (s. 157).

V poslední kapitole se autor věnuje formální spravedlnosti, nabízející instrumenty pro analýzu otázek spravedlnosti, a obsahové spravedlnosti, která je spojena s hodnotovými kategoriemi. Je zde rozpracována otázka právní rovnosti a jejích principů. Autor uzavírá, že otázky spravedlnosti v právu se především „... dotýkají tematizace legální spravedlnosti a spravedlnosti vlastního práva“, mají tedy nezastupitelnou úlohu v oblasti aplikace a v legislativě (s. 174).

Výstižné je autorovo závěrečné konstatování: „...spravedlnost nelze brát jen jako souhrn spravedlnostních úvah nebo určitý stav existující reality, nýbrž jako obecnou výzvu jednat spravedlivě a vytvářet spravedlivý svět.“ (s. 176).

Tato pozoruhodná, precizně zpracovaná a podnětná publikace nabízí řešení všeobecného problému právní teorie v jejím dějinném pohybu, a to v duchu současných vědeckých doktrín. Problém spravedlnosti znovu vystupuje s novou naléhavostí v dobách rekonstrukce práva, v dobách ekonomických bouří, dobách změn objektivního práva, kdy se ptáme po hodnotách, skrytých za instituty práva, po samé podstatě práva. Publikaci, kterou charakterizuje nejen vysoká vědecká úroveň, ale i přehlednost a srozumitelnost zpracování, lze vřele doporučit bližší pozornosti.

ČASOPIS PRO PRÁVNÍ VĚDU A PRAXI

REJSTŘÍK 1998

ČLÁNKY

- Bejček Josef:** Odpovědnost právníků za obsah právních odpovědností, čís. 3, s. 371
- Bourdeaux M. Gautier:** „Lex mercatoria“, čís. 4, s. 676
- Černý Pavel:** Jak zdůvodnit lidská práva? (Je potřeba je zdůvodňovat?), čís. 2, s. 219
- Doležil Tomáš:** Rozšíření EU ve světle transformace a reformem, čís. 4, s. 692
- Drgonec Ján:** Ochrana ústavnosti porušené v konání před všeobecnými soudmi SR, čís. 1, s. 22
- Drgonec Ján:** Povinnosti štátnych orgánov pri tvorbe práva v právnom štáte, čís. 2, s. 231
- Dupkala Rudolf:** Problémy filozofie štátu a práva, čís. 4, s. 715
- Eliáš Karel:** Obchodní podíl v exekuci, čís. 3, s. 386
- Fiala Josef:** Charakteristika právní povahy věcných břemen (s využitím teorie zájmů), čís. 3, s. 403
- Filip Jan:** Dogmatika svobody projevu z hlediska teorie, legislativy a soudní praxe, čís. 4, s. 618
- Filip Jan:** Rozpuštění Poslanecké sněmovny (komentář k čl. 35 odst. 1 písm. b/ Ústavy ČR), čís. 1, s. 48
- Hajn Petr:** K dokazování ve sporech z nekalé soutěže, čís. 3, s. 410
- Hajn Petr:** Veřejnoprávní a soukromoprávní regulace reklamy, čís. 1, s. 5
- Havlan Petr:** Právní úprava vlastnictví státu: zamyšlení pro futuro, čís. 4, s. 603
- Honcová Radka:** Mezinárodní unifikace práva v oblasti odpovědnosti za výrobek, čís. 2, s. 174
- Honcová Radka:** Právní úprava problematiky odpovědnosti za výrobek v České republice z hlediska kompatibility s právem Evropských společenství, čís. 3, s. 425
- Jílek Dalibor:** Úvaha o lidských právech v právu mezinárodním, čís. 3, s. 463
- Machalová Tatiana:** Potřebuje česká právní věda právní filozofii?, čís. 4, s. 701
- Nesrovnal Václav:** Prejednácia zásada v návrhu Občianskeho súdneho poriadku, čís. 3, s. 468
- Pařízková Ivana:** K některým institutům rozpočtového práva, čís. 4, s. 653